

УДК 347

В. Грузін

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВИХ НАСЛІДКІВ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНУ

У сучасному цивільному праві України все ще залишаються невирішеними окремі питання недійсності правочину. Для того щоб на практиці захистити себе від небажаних наслідків, необхідно знати підстави, за яких правочини можуть бути визнані недійсними.

Традиційно в юридичній літературі сформувалися наступні умови дійсності (чинності) правочину, а саме: 1) відповідність змісту правочину ЦК України, іншим правовим актам, а також моральним засадам суспільства; 2) дотримання відповідної форми; 3) особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності; 4) єдність волі та волевиявлення; 5) правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Визнання ж правочину недійсним можна порівнювати із встановленням факту, що має юридичне значення, оскільки до моменту визнання правочину недійсним існує юридичний факт, з яким пов'язується виникнення цивільних прав та обов'язків, їх зміна або припинення, а з визнанням правочину недійсним – виникнення зобов'язання щодо повернення отриманого за цим правочином. Наприклад, при визнанні недійсним дво – або багатостороннього правочину в однієї особи виникає право вимоги передання їй того, що вона раніше передала контрагенту, а в її контрагента виникає обов'язок вчинити дії щодо передання цій особі відповідного майна.

Наступне проблемне питання стосується форм укладання правочину. Ст.204 ЦК України проголошує правочин правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом, або якщо він визнаний судом недійсним. Тобто правочин, укладений з порушенням письмової форми, є чинним і породжує цивільні права та обов'язки, за винятком, коли його недійсність прямо передбачена законом. Але при цьому ускладнюється доведення існування такого правочину, оскільки у випадку порушення письмової форми закон (ч.1 ст.218 ЦК України) встановлює лише заборону для суду обґрунтувати свої рішення показами свідків. Наявність самого правочину, його зміст можуть доводитися письмовими доказами (боргова розписка, податкова накладна) або за допомогою записів аудіо-відеозапису, тощо.

Потребує вирішення проблема визначення правових наслідків недійсного правочину. Відповідно до ст. 216 ЦК України, встановлено як загальне правило про те, що якщо у зв'язку із вчиненням недійсного правочину другій стороні або третій особі завдано збитків та моральної шкоди, вони підлягають відшкодування винною стороною. Однак правочинні відносини за своїм змістом і правовою природою є майновими відносинами і не стосуються особистої сфери життєдіяльності особи. Так, за опосередкуванням правочину взагалі не можна безпосередньо заподіяти фізичний біль, моральні страждання чи ушкодження здоров'я контрагенту, членам його сім'ї або близьким родичам. Крім того у п.3 ст.225 ЦК України правовими наслідками вчинення правочину дієздатною фізичною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, передбачено, що сторона, яка знала про стан фізичної особи у момент вчинення правочину, зобов'язана відшкодувати їй моральну шкоду. Проте, чи може бути їй заподіяна моральна шкода, що полягає у душевних стражданнях, у той час, коли вона позбавлена морально – психологічного контролю над собою.